

Nagyvárad és Bihar a Zsigmond-korban

Tanulmányok Biharország történetéről 8.

Szerkesztette:
Zsoldos Attila

Nagyvárad, 2020

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	7
<i>Zsoldos Attila</i> : Bihar királyi várai a Zsigmond-kor első két évtizedében	9
<i>C. Tóth Norbert</i> : A váradi eskü. Mikor és miért éppen ott?.....	55
<i>Skorka Renáta</i> : A királyné váradi vezeklése.....	85
<i>Weisz Boglárka</i> : Bihar megye hatóságának működése a Zsigmond-korban	117
<i>Lakatos Bálint</i> : Bihar, Szalárd, Várad. Mezővárosi és városi oklevelek Bihar megyéből a Zsigmond-korban	149
<i>Mikó Gábor</i> : Andrea Scolari váradi püspök végrendelete és annak hitelesítése. Adatok a hiteleshelyi és közjegyzői intézmények együttműködéséhez	195
<i>Lóvei Pál</i> : Vörösmárvány sírkőtöredékek Nagyváradon és a Stibor-síremlékek mestere.....	227

Mikó Gábor*

Andrea Scolari váradi püspök végrendelete és annak hitelesítése

Adatok a hiteleshelyi és közjegyzői intézmények együttműködéséhez

Az úgynevezett hiteleshelyekről, amelyek a középkori Magyarországon a közhitelű oklevelek kiállításában elsődleges szerepet tölthettek be, az elmúlt évszázadban könyvtárnyi szakirodalom született.¹ A modern kutatás alapjait Eckhart Ferenc 1914-ben német nyelven publikált tanulmánya vetette meg.² A következő évtizedekben Kumorovitz L. Bernátnak a leleszi konvent működésével foglalkozó írásai egy újabb, máig követett vizsgálati módszert jelöltek ki, amennyiben egyetlen adott *locus credibilis* tevékenységét vizsgálták.³ A közelmúltban egyes hiteleshelyi levéltárak Mohács előtti forrásainak teljes szövegű kiadása is megkezdődött.⁴ Egy-egy archívum szisztematikus feldolgozása archontológiai, prozopográfiai vizsgálatokra éppúgy lehetőséget ad,⁵ mint egészen

---

* A szerző az MTA–SZTE–HIM–MNL Magyar Medievisztikai Kutatócsoportjának tudományos munkatársa.

1 A legbővebb és leghasználhatóbb áttekintés: *Dreska Gábor*: A hiteleshelyi intézménytörténet válogatott bibliográfiája. In: *Eckhart Ferenc*: Hiteleshelyek a középkori Magyarországon. – *Franz Eckhart*: Die glaubwürdigen Orte Ungarns im Mittelalter. (Bilingvis kiadás). Ford. Csókay Balázs, Dreska Gábor, jegyzetekkel ellátta Dreska Gábor. Budapest 2012. 164–182. — A tanulmányban mindvégig a jegyzetelt magyar fordítás lapszámaira hivatkozom.

2 *Eckhart F.*: Hiteleshelyek i. m.

3 Az alapvető tanulmány: *Kumorovitz Bernát Lajos*: A leleszi konvent oklevéladó működése 1569-ig. *Turul* 42. (1928) 1–109.

4 A legnagyobb lélegzetvételi vállalkozás Dreska Gáboré, lásd *Uő*: A pannonhalmi konvent hiteleshelyi működésének oklevéltára I–IV. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai 6., 8., 10., 19.) Győr, 2007–2013.

5 A teljesség igénye nélkül csupán néhány munka a legújabban megjelentek közül: *Ribi András*: A fehérvári káptalan archontológiája. *Turul* 91. (2018) 132–154., C.

specifikus problémák ismertetésére.⁶ Jóllehet az egyes intézmények működését részleteiben valóban a vonatkozó forrásanyag egészének ismeretében célszerű rekonstruálni, úgy tűnik, hogy a hiteleshelyek fejlődését szélesebb horizonton szemlélő kutatásokról tévedés lenne lemondani.⁷

A feldolgozások e páratlanul széles palettájával éles kontrasztban áll, hogy a középkori Magyarország területén tevékenykedő

Tóth Norbert: Az esztergomi székes- és társaskáptalanok archontológiája 1100–1543. (Subsidia ad historiam mediū aevi Hungariae inquirendam 9.) Budapest 2019., *Uő*: A nyitrai székeskáptalan archontológiája 1111–1526. (Subsidia ad historiam mediū aevi Hungariae inquirendam 10.) Budapest 2019., *Uő*: A kalocsa-bácsi főegyházmegye káptalanjainak középkori archontológiája. (Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények Kiadványai 15. – Subsidia ad historiam mediū aevi Hungariae inquirendam 11.) Kalocsa 2019., *Uő* – *Horváth Terézia*: A győri székeskáptalan archontológiája 1200–1458. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 28.) Győr 2019. — A prozopográfiai jellegű vizsgálatokat illetően legújabban Ribí András kutatásai az irányadóak, lásd pl. *Ribí András*: Karrier, tisztségek, létszám. A fehérvári keresztes konvent személyi összetétele (1390–1450). In: *Micae mediaevales VI*. Szerk. Fábián Laura, Uhrin Dorottya, Farkas Csaba, Ribí András. Budapest 2017. 197–211., *Uő*: Johanniták vagy keresztesek? A fehérvári konvent tagjai a középkor végén. In: *Micae mediaevales VIII*. Szerk. Kis Iván, Kozák-Kigyóssy Szabolcs, Veres Kristóf György, Veszprémy Márton. Budapest 2019. 67–85. Monografikus feldolgozás: *Ribí András*: A fehérvári johannita (keresztes) konvent története a késő középkorban (1390–1543.) Budapest 2019. (PhD-értekezés, kézirat).

6 Lásd például *Borsa Iván*: A hiteleshelyi eljárás színhelyén készült feljegyzés. Levéltári Közlemények 58. (1987) 39–44., *Uő*: A királyi ember és a hiteleshelyi küldött melléktevékenysége Leleszen. In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára. Szerk. Kovács András, Sipos Gábor, Tonk Sándor. Kolozsvár 1996. 101–108., *Dreska Gábor*: Az éves parancsra adott hiteleshelyi vizsgálati jelentések megfogalmazásáról. In: *Auxilium historiae*. Tanulmányok a hetvenesztendő Bertényi Iván tiszteletére. Szerk. Körmendi Tamás, Thoroczkay Gábor. Budapest 2009. 115–121., *Ribí András*: A fehérvári káptalan és keresztes konvent országos hatáskörű hiteleshelyi eljárásai a gyakorlatban. *Századok* 153. (2019) 313–337.

7 *Solymosi László*: A hiteleshelyek számának alakulása a 14–15. században. In: *Tiszteletkőr. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára*. Szerk. Mikó Gábor, Péterfi Bence, Vadas András. Budapest 2012. 545–559.

közjegyzőknek egyház-, illetve a jogtörténeti kutatásunk alig szentelt figyelmet. Ennek oka nyilvánvalóan abban keresendő, hogy a *notarius publicus*ok tevékenysége hazánkban csak az Anjou-kortól kezdve mutatható ki nagyobb számban, és jelentőségük az egész középkor folyamán háttérbe szorult a 14. századra már kiépült hiteleshelyi rendszer mellett.⁸ A számításba vehető szakirodalom száma azonban olyan csekély, hogy akár tételes ismertetésükre is lehetőség nyílna. Magam a továbbiakban egyfelől azt fogom ismertetni, hogy a korábbi kutatás milyen eszközöket választott az intézmény magyarországi történetének rekonstrukciójához, másfelől arra is kitérek, hogy egyáltalán mely tudományos problémák kapcsán kerültek a jegyzők a kutatók látókörébe.

A hazai közjegyzőség középkori történetének részletes bemutatására elsőként Erdélyhelyi Menyhért vállalkozott. 1899-ben megjelent monográfiája címe szerint ugyan mind a közjegyzőséggel mind pedig a hiteleshelyekkel foglalkozott, valójában a hangsúly sokkal inkább az előbbire, és pedig legrészletesebben annak is a középkori történetére esett. Művében nagyszámú olyan esetet ismertetett, amelyek során közjegyzők állítottak ki oklevelet, valamint összegyűjtötte az általa ismert *notarius publicus*ok névsorát is.⁹ Munkája során azonban az adatok gyűjtése, majd azok felsorolása érezhetően az elemző rész rovására ment, amit a későbbi szakirodalom nem is mulasztott el kritikusan megjegyezni.¹⁰ Más utat követett a már említett Eckhart Ferenc, majd bő két évtizeddel később Szentpétery Imre. Előbbi a hiteleshely-tanulmánya Zárszavában írt röviden a *notarius*okról is, megjegyezvén, hogy okleveleiket a középkori Magyar Királyságban csupán az egyházi bíróságok fogadták el.¹¹ Szentpétery máig alapvető oklevéltani monográfi-

---

8 *Csukovits Enikő*: Közjegyző. In: Korai Magyar Történeti Lexikon (9–14. század). Főszerk. Kristó Gyula, szerk. Engel Pál, Makk Ferenc. Budapest 1994. 376.

9 Erdélyhelyi *Menyhért*: A közjegyzőség és hiteles helyek története Magyarországon. Budapest 1899. (különösen: 101–161.).

10 *Barta István*: Középkori közjegyzőségeink történetéhez. In: Emlékkönyv Szentpétery Imre születése hatvanadik évfordulójának ünnepére. Budapest 1938. 32. (5. sz. jegyz.).

11 *Eckhart F.*: Hiteleshelyek i. m. 157–158.

ájában írt szűkszavúan az intézményről, főként a 15–16. századi közjegyzői kiadványok formai jellemzőire koncentrálna.¹² Érdűhelyi monográfiáját mindketten felhasználták (Szentpétery emellett rövidebb szakirodalmi tájékoztatót is adott), de írásaikból összességében a témának a magyar jogtörténet szempontjából kevésbé érdekes mivolta olvasható ki.

Barta István egy 1938-ban, a Szentpétery-émlékkönyvben megjelent tanulmányában szintén a közjegyzőség történetét mutatta be, írásában kizárólag a középkori Magyarországra koncentrálna. Már bevezetőjében megjegyezte, hogy munkája során alig támaszkodhatott történész elődeinek kutatásaira – igaz, azt is megemlítette, hogy „hazai közjegyzőségeink története nem az a téma, amelyről köteteket lehetne írni”.¹³ Mindössze tizenöt oldalra terjedő dolgozatában a témakör általános bemutatását tartotta szem előtt, azonban az intézmény rövid külhoni és hazai fejlődésének ismertetése mellett a közjegyzői oklevelek felépítéséről, szerkezetéről is szót ejtett. Írását a későbbi szakirodalom alapvető munkának ismerte el.

A középkori források egyre könnyebb hozzáférhetővé válásával azonban megváltoztak a kutatás lehetőségei, és ennek megfelelően módszerei is. Az előbb felsorolt, összefoglaló ígérennyel készült művek nem csupán a felhasznált kútfők mennyiségét tekintve váltak elavulttá, hanem módszerüket illetően is. A korábbi kutatók — a bővebb okleveles anyag adta perspektíváknak köszönhetően — általában egy-egy, valamiképp lehatárolt forráscsoportot igyekeztek a lehető legalaposabban feldolgozni. A súlyponteltolódást — témánkat illetően — jól mutatják Bónis György 1971-ben megjelent sorai, amelyeket a sasadi tizedper¹⁴ közjegyzőivel foglalkozó tanulmányá-

---

12 *Szentpétery Imre*: Magyar oklevéltan. (A Magyar Történettudomány Kézikönyve II. 3.) Budapest 1930. 149., 239–242.

13 *Barta I.*: Középkori közjegyzőségeink i. m. 31–46.

14 Erről néhány éve önálló monográfia is megjelent: *C. Tóth Norbert*: Az esztergomi székeskáptalan a 15. században. II. rész. A sasadi tizedper 1452–1465 közötti „krónikája”. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 8.) Budapest 2015.

ban vetett papírra: „néhány érdemes munka ellenére is [hivatkozva e helyütt Érdújhelyi és Barta említett munkáira – M. G.] a magyar közjegyzők tevékenységéről jóformán semmit sem tudunk”.¹⁵ Majd így folytatta: „Ezért is végeztem el az alábbi, hely és idő szempontjából korlátozott mikro-vizsgálatot”. Az 1450-es és 1460-as években a perben közreműködő (köz)jegyzőkre koncentrálván éppúgy tudott írni az oklevelek külalakjáról, mint a közjegyzők ki-nevezéséről vagy éppen segédeikről.¹⁶ Bónishoz hasonlóan szűkítette a témát — bár földrajzi alapon — Tonk Sándor is, aki a középkori Erdélyben tevékenykedő közjegyzőkről jelentetett meg hosszabb tanulmányt.¹⁷ A módszert illetően nem tapasztalunk változást a közjegyzőkről az elmúlt évtizedekben legtöbbet író Csukovits Enikő első írásában sem, a *notarius publicus*ok kiadványait a középkori időkép-felfogásban történt változás elemzéséhez használta fel.¹⁸ Később részletesen foglalkozott egy kora Anjou-kori egyházi perrel is, érintve a közjegyzőség magyarországi meghonosodását is.¹⁹ Hosszabb ideig tartó kutatásai eredményeképp neki köszön-

---

15 *Bónis György*: A sasadi tizedper közjegyzői a XV. század derekán. Levéltári Közlemények 42. (1971) 104.

16 Bónis egyébként a hazai szentszéki bíróságok anyagának feldolgozása közben ütközött a témába, így több tanulmányában is írt a közjegyzői intézményről, lásd pl. *Bónis György*: Magyi János formuláskönyve és a gyakorlati jogtanítás. In: Jubileumi tanulmányok a Pécsi Egyetem történetéből. Szerk. Csizmadia Andor. Pécs 1967. 235–237., *Uő*: Az egyházi bíráskodás fejlődése a Mohács előtti Magyarországon. In: *Uő*: Szentszéki regeszták. Iratok az egyházi bíráskodás történetéhez a középkori Magyarországon. S. a r. Balogh Elemér. Budapest 1997. 649. (a tanulmány „Die Entwicklung der geistlichen Gerichtsbarkeit in Ungarn vor 1526” címmel eredetileg a Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte c. folyóirat kánonjoggal foglalkozó alsorozatának 49. kötetében, 1963-ban jelent meg).

17 *Tonk Sándor*: A középkori közjegyzőség Erdélyben. In: Művelődéstörténeti tanulmányok. Szerk. Csetri Elek, Jakó Zsigmond, Sipos Gábor, Tonk Sándor. Bukarest 1980. 36–61.

18 *Csukovits Enikő*: Órahasználat a középkori Magyarországon. Történelmi Szemle 34. (1992) 169–171., vö. *Uő*: A középkori írástudók „munkaideje”. Levéltári Közlemények 63. (1992) 12–13.

19 *Csukovits Enikő*: Egyházi és világi oklevelek hitelessége a szentszéki bíróságok előtt. (Egy vizsgálat tanulságai). In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének

hetjük a középkori Magyarország közjegyzői intézményét modern szempontok szerint, átfogóan bemutató tanulmányt is.²⁰ Az esettanulmányok sorába illeszkedik még Petrovics Istvánnak egy 2011-ben megjelent munkája is, amelyben a szerző egy, a 15. században Pécsen tevékenykedő közjegyző pályáját mutatta be, egyúttal az intézmény hazai történetét is röviden felvázolva.²¹ Kettejükön kívül újabban foglalkozott még a *notarius publicus*okkal egy, az Árpád-kori oklevelek grafikus szimbólumait elemző tanulmányában Solymosi László,²² Dreska Gábor pedig a nevezetes Magyi-formuláskönyv bemutatásakor.²³

A fenti áttekintésből kiderülhetett, hogy bár a rendelkezésre álló szakirodalom terjedelme valóban csekély, és kétségkívül hiányzik egy, az intézmény hazai történetét az okleveles anyagban fennmaradt közjegyzői kiadványok áttanulmányozása után bemutató, minden bizonnyal nagyszabású értekezés,²⁴ a *notarius*ok feladatait és okleveleit jó néhány szempontból vizsgálták már. Magam a továbbiakban egy olyan kérdéskörre fogok koncentrálni, amely az eddigi munkákban nem jutott túl a néhány mondat terjedelmű említések szintjén, nevezetesen arra, hogy mikor és miért kerülhetett sor a közjegyzők és a hiteleshelyek együttműködésére.

---

nyolcvanadik évfordulójára i. m. 126–134. (különösen: 133–134.) — A perről egyébként, bár jóval szűkszavúbban, már Eckhart is megemlékezett, lásd *Eckhart F.*: Hiteleshelyek i. m. 40–43.

20 *Csukovits Enikő*: Közjegyzők a középkori Magyarországon. In: 700 éves a közjegyzőség Magyarországon. (A 2008. november 27-i jubileumi konferencián elhangzott előadások szerkesztett változata. Szerk. Rokolya Gábor. (Studia Notarialia Hungarica 9.) Budapest 2008. 54–73.

21 *Petrovics István*: Közjegyzők a középkori Pécsen: Pozsegavári Márton fia: Tamás. *Aetas* 26. (2011) 68–81.

22 *Solymosi László*: Árpád-kori okleveleink grafikus szimbólumai. In: *Uő*: Írásbeliség és társadalom az Árpád-korban. Diplomatikai és pecsétani tanulmányok. Budapest 2006. 41–43.

23 *Dreska Gábor*: Jegyzetkönyv, mintakönyv, tankönyv. In: *Arcana tabularii*. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére I. Szerk. Bárány Attila, Dreska Gábor, Szovák Kornél. Budapest 2014. 44–51.

24 Az Országos Levéltár Diplomatikai Gyűjteményei alapján a hazai okleveles anyagban fennmaradt közjegyzői kiadványok száma körülbelül kétezerre tehető.

Írásom ily módon csupán egy újabb esettanulmánynak lesz tekinthető, de remélhetőleg a későbbi kutatás hasznára válik majd.

Az, hogy az egyes szentszéki bíróságokon kelt oklevelek egy részén mind közjegyzői záradék, mind az eljáró egyházi bíró pecsétje megtalálható, régóta ismert, sőt, ezek az iratok a *notariusi* kiadványok egy jól elkülöníthető csoportját képezik.²⁵ Más azoknak az okleveleknek az esete, amelyek közjegyzői jeggyel és záradékkal, továbbá hiteleshelyi pecséttel vannak megerősítve. Tudomásom szerint erre a típusra csupán Eckhart és Szentpétery tértek ki nagyon röviden, néhány példát is megemlítve.²⁶ Az efféle oklevelek kiállítását azzal magyarázták, hogy ezeket *destinatarius*aik mind egyházi, mind világi bíróságok előtt fel kívánták használni. Eckhart külön utalt a házassági ügyekre, mint amelyek mind egyházi, mind világi fórum előtt megfordulhattak. Ugyanide sorolhatjuk a végrendeletek esetét is, amelyek a középkori Magyarországon a szentszékek illetékességi körébe tartoztak,²⁷ és amelyek kiállításában a közjegyzők fontos szerepet játszottak.²⁸ Különös figyelmet érdemelnek a főpapi testamentumok, amelyek értelemszerűen nagy vagyonról rendelkeztek.

A középkori Magyarországról fennmaradt főpapi végrendeleteket — részint régebbi kiadások, részint saját kutatásai alapján

---

25 *Csukovits E.*: Közjegyzők i. m. 68., az ő nyomán ismétli *Petrovics I.*: Közjegyzők i. m. 71. — A kollégáimmal, C. Tóth Norberttel és Lakatos Bálinttal néhány éve feldolgozott nagyszabású egyházi perben született ítéletlevelek mindegyike efféle „kettős” hitelesítéssel megerősített kiadvány, lásd *C. Tóth Norbert – Lakatos Bálint – Mikó Gábor*: A pozsonyi prépost és a káptalan viszálya (1421–1425). A szentszéki bíráskodás Magyarországon – a pozsonyi káptalan szervezete és működése a XV. század elején. (Subsidia ad historiam medii evi Hungariae inquirendam 3.) Budapest 2014. 159–160., 256–341. (az egyes oklevelek leírásánál).

26 *Eckhart F.*: Hiteleshelyek i. m. 158., *Szentpétery I.*: Oklevéltan i. m. 241–242.

27 *Bónis Gy.*: Egyházi bíráskodás i. m. 640–643., 651–658., *Uő*: Az egyházi és világi jog határai a középkorban. In: *Eszmetörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Szerk. Székely György. (Memoria Saeculorum Hungariae 4.) Budapest 1984. 239–240., *C. Tóth N. – Lakatos B. – Mikó G.*: Pozsonyi viszály i. m. 20–23.

28 Lásd pl. Geréb László kalocsai érsek végrendeletét (32. sz. jegyz.), vagy Bastogne-i Henrik pécsi polgárét (*Petrovics I.*: Közjegyzők i. m. 73., 77.).

— elsőként Kollányi Ferenc ismertette. A 15. századból négy esetet regisztrált — Andrea Scolari váradi, Albeni János zágrábi, Farkas Bálint váradi püspökökét, továbbá Pálóci György esztergomi érsekét —, míg a 16. század első évtizedeiből Bakóc Tamás két, 1517-ben, illetve 1521-ben írásba foglaltatott végakarátát.²⁹ Később további testamentumok váltak ismertté, így Szentlászlói Túz Osvát zágrábi³⁰ és Várdai Ferenc erdélyi püspököké,³¹ valamint Geréb László kalocsai érseké.³² Ezek között van olyan, amely

---

29 *Kollányi Ferencz*: A magyar katolikus főpapság végrendekezési jogának története. Budapest 1896. 84., 88–91., 96–99. (Pálóci végrendeletét egy későbbi oklevél alapján idézte). — E helyütt jegyzem meg, hogy *Hinka László*: A katolikus főpapok végrendekezési joga és az azok utáni törvényes örökösödés Magyarországon. Budapest 1883. című munka témám szempontjából releváns adatot nem tartalmaz, így a továbbiakban nem idézem. Éppígy nem találtam adatokat sem *Holub József*: Végrendeleti jogunk kialakulása. Akadémiai Értesítő 37. (1926) 232–240., sem *Temesváry János*: Hét erdélyi püspök végrendelete. (Erdélyi Tudományos Füzetek 34.) Cluj–Kolozsvár 1931. című műveiben. Ellenben középkorból való egyházi — bár nem főpapi — végrendeletet adott ki és elemzett *Solymosi László*: Két középkor végi testamentum Szabolcs vármegyéből. In: Emlékkönyv Rác István 70. születésnapjára. Szerk. Kovács Ágnes. Debrecen 1999. 203–225. (különösen: 208–217.).

30 *Czövek Zoltán*: Szentlászlói Osvát zágrábi püspök családi és politikai kapcsolatai 1499. évi végrendeletének tükrében. Fons 20. (2013) 455–499.

31 *Bunyitay Vincze*: A gyulafehérvári székesegyház későbbi részei s egy magyar humanista. Budapest 1893. 27–32. — A végrendelet tartalmát, végrehajtását, utóéletét elsőként Vekov Károly részletes tanulmánya mutatta be, lásd *Vekov Károly*: Egy erdélyi reneszánsz püspök és a gyulafehérvári székesegyház kincstára. In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára i. m. 525–548. Az első végrendelet „kiegészítéseként” kibocsátott második testamentumról lásd *C. Tóth Norbert*: Várdai Ferenc erdélyi püspök végrendeletének utóélete. In: A mezővárostól a rendezett tanácsú városig. Szerk. Garda Dezső. Csíkszereda 2011. 73–113.

32 *Érdúj helyi Menyhért*: A kalocsai érsekség a renaissance-korban. Zenta 1899. 104., vö. még *Temesváry János*: Geréb László volt erdélyi püspök halála. Erdélyi Múzeum (új folyam) 6. (1911) 237–238., az Érdúj helyinél hibásan szereplő 1503. év 1502-re való korrigálásával. Az utóbbi a helyes, lásd *C. Tóth Norbert*: Magyarország késő-középkori főpapi archontológiája. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusaik és jövedelemkezelőik az 1440-es évektől 1526-ig. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 27.) Győr 2017. 37.

eredeti példányában is megvan,³³ van olyan, amelyik megerősítő királyi oklevélben maradt fenn,³⁴ továbbá olyanokról is tudunk, amelyek csak későbbi másolatokban maradtak ránk.³⁵ (Farkas Bálint végrendeletének szövege nem ismert, csupán egyes rendelkezéseiről van tudomásunk.)³⁶ Legtöbbjükéről értelemszerűen tartalmi szempontú elemzés született, csupán egyetlen olyan akadt, ahol a végrehajtásra vonatkozó iratokat is ismertünk.³⁷ Azonban egyetlen olyan sem volt közöttük, ahol magáról a hitelesítési eljárásról is fennmaradtak volna adatok. Szerencsés módon éppen a jelenleg ismert legkorábbi püspöki végrendelet, Andrea Scolarié az, amelyik erről unikális információkkal szolgál.

Andrea Scolari 1426. január 18-án hunyt el Váradon. Végrendeletéről — a szélesebb olvasóközönség számára is elérhetően — elsőként Bunyitay Vince írt a váradi püspökség történetét bemutató négykötetes munkája első részében,³⁸ forrásul pedig Wenzel Gusztáv egy 1859-ben megjelent dolgozatát nevezte meg. Wenzel azonban az idézett helyen nem közölte a végrendeletet, csupán

---

33 Pl. Geréb László vagy Várdai Ferenc végrendelete közül az, amelyet Bunyitay adott ki, lásd fentebb.

34 Ilyen pl. Szentlászlói Osváté II. Ulászló átírásában, lásd *Czövek Z.*: Szentlászlói Osvát i. m. 460., vagy Bakócz Tamás 1517. évi végakarata II. Lajos transsumptumában, lásd *Balogh Jolán*: Az esztergomi Bakócz kápolna. Budapest 1955. 74. (kivonat az 1517. évi oklevélből, a korábbi másolatok és közlések felsorolásával).

35 Pl. Andrea Scolari 1426. évi (*Balogh Jolán*: Andrea Scolari váradi püspök mecenási tevékenysége. *Archeológiai Értesítő* 40. [1923–1926] 185., 55. sz. jegyz.), vagy Bakócz Tamás 1521-ben írásba foglalt végakarata (*Balogh J.*: Bakócz kápolna i. m. 75–76.).

36 *Josephus Aloysius Kereszturi*: Compendiaria descriptio foundationis ac vicissitudinum episcopatus et capituli M. Varadiensis. Magno-Varadini 1806. 256–259. — A kiadás egy 1561. évi átíratból közli a váradi káptalan 1495. máj. 22-én kelt oklevelét, amely a végrendelet végrehajtóinak tanúságtételét igazolja. Az oklevelet sem eredeti, sem 16. századi átírat formájában nem találtam a DL–DF-adatbázisban.

37 *Vékov K.*: Reneszánsz püspök i. m. 539–545., *C. Tóth N.*: Várdai Ferenc i. m. (passim).

38 *Bunyitay Vince*: A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig I. A váradi püspökök a püspökség alapításától 1566. évig. Nagyvárad 1883. 240–241.

annyit említett meg, hogy abban Andrea Scolari unokatestvérét: Filippo Scolarit tette meg általános örökösének, a testamentumot pedig Zsigmond király csak közel egy évvel a püspök halála után, 1426. december 31-én erősítette meg.³⁹ Ugyanezt ismételte meg Bunyitay is. Az ominózus okiratot teljes szövegében valóban Wenzel közölte elsőként, ám csak 1884-ben, majd — Pesty Frigyes kézírata alapján és Wenzel közlésének ismerete nélkül — Ortvy Tivadar 1896-ban. Mindkettejük kiadása egyazon másolaton alapult, és a királyi diploma eredeti, Firenzében őrzött példányát nem ismerték. Ez az oklevél azonban nem foglalta magában a végrendelet szövegét, csupán annak általános királyi megerősítését.⁴⁰

Wenzeltől, Bunyitaytól és Pestytől függetlenül talált rá a firenzei állami levéltárban *valóban* a végrendeletre Vaisz Ignác, a forrás szövegét azonban nem adta ki, és tartalmát sem dolgozta fel. Felfedezéséről elsőként az akkor már nagynevű történész Fraknói Vilmos számolt be 1884-ben, a Pulszky Ferenc ötvenéves írói jubileumára megjelent kötetben.⁴¹ Fraknói írása azonban az ünnepi album „formátumához” illeszkedett, mindössze három oldal terjedelmű volt, és valójában nem volt több, mint a végrendelet fontosabb rendelkezéseinek rövid magyar nyelvű kivonata. Fraknói e rövid írására egyedül Kollányi Ferenc figyelt fel.⁴² Nem tudott róla és nem is idézte munkája későbbi köteteiben Bunyitay Vince, és nem utalt ismeretére Pesty Frigyes és Ortvy Tivadar sem.

Négy évtizeddel később Balogh Jolán volt az, aki a hazai kutatók közül újból a helyszínen, Firenzében vizsgálta meg a végrendeletet. Az irathoz azonban nem Fraknói tudósítása alapján jutott el, ugyanis, mint írta, arról már csak cikkének betördelése után szerzett tudomást. Kutatásának eredményeit az Archeológiai Értesítő

---

39 *Wenzel Gusztáv*: Ozorai Píró. Magyar Akadémiai Értesítő 1859-ről. (Pótkötet). Pest 1860. 234.

40 Függelék 10. sz.

41 *Fraknói Vilmos*: Flórenczi András váradi püspök végrendelete (1426). In: Pluszky Ferencnek ötvenéves írói jubileumára. 1834–1884. Szerk. Nyáry Jenő et. al. Budapest 1884. 120–122.

42 *Kollányi F.*: Katholikus főpapság i. m. 90. (Wenzel 1884. évi kiadásából a Zsigmond-féle megerősítésről is tudott).

1923–1926. évi összevont évfolyamában megjelent tanulmányában tette közzé, amelyben elsősorban a püspök mecénási tevékenységét mutatta be, függelékként pedig közzétette a testamentum teljes szövegét.⁴³ Értekezéséből kiderült, hogy a végakarat szövege korabeli, 15. századi másolatban maradt fenn a firenzei „Badia templom” utóbb a Firenzei Állami Levéltárba (Archivio di Stato di Firenze) került archívumának egy, a Scolari családra vonatkozó iratokat tartalmazó, „Scholariae gentis monumenta” című kötetében. Fontos megemlíteni továbbá, hogy nem pusztán csak a végrendelettel foglalkozott, hanem — miként dolgozata lábjegyzeteiből is kitűnik — átvizsgálta az egész kötetet. Egy megjegyzésében pedig konkrétan utalt is arra, hogy „a firenzei Badia említett kötetében a végrendeletre és a hagyatéokra vonatkozólag számos akta van”.⁴⁴ Ezekkel azonban, nem lévén semmiféle művészettörténeti vonatkozásuk, természetesen nem foglalkozott.

Az utóbbi évtizedben Prajda Katalin számos tanulmányában foglalkozott a Scolariak magyarországi tevékenységével, elsősorban Filippo Scolarival, ám külön írása jelent meg Andrea Scolariról, és az ő váradi püspöksége idején a székhelyén létrejött „firenzei kör”-ről is.⁴⁵ E dolgozatában — a végrendelettel összefüggésben — felhívta a figyelmet arra, hogy Balogh Jolán közlése óta a Badia egykori levéltárának iratait átjelzetelték, illetve egyes dokumentumok el is veszttek. Arra is utalt, hogy további, a testamentummal kapcsolatos iratok is találhatóak a firenzei levéltárban, amelyeket Balogh Jolán nem ismert.⁴⁶ Ezek a források azonban — amennyiben helyesen

---

43 *Balogh J.*: Andrea Scolari i. m. 173–188.

44 Uo. 174. (6. sz. jegyz.).

45 A teljesség igénye nélkül pl. *Katalin Prajda*: The Florentine Scolari Family at the Court of Sigismund of Luxemburg in Buda. *Journal of Early Modern History* 14. (2010) 513–533. (különösen: 517–529.), *Prajda Katalin*: Andrea di Filippo Scolari váradi püspök és firenzeiek a Zsigmond-kori Erdélyben. In: Táguló horizont. Tanulmányok a fiatal művészettörténészek marosvásárhelyi konferenciájának előadásaiból. Szerk. Kovács Zsolt, Orbán János. Marosvásárhely–Kolozsvár 2013. 21–32., *Uő*: A Scolari család és néhány jelentős firenzei textil- és ötvösműhely kapcsolata a Zsigmond-korban. *Obeliscus* 1. (2014) 45–56.

46 A fondról és az iratokról lásd pl. *Prajda K.*: Andrea di Filippo Scolari i. m. 22., *Uő*: Ozorai Pipo: cittadino fiorentino – baro Regni Hungariae. *Aetas* 29. (2014) 76–77.

állapítottam meg — a végrendelet hitelesítésével nem állnak összefüggésben.

Éppen ezek, a Balogh Jolán és Prajda Katalin által említett oklevelek kerültek a kezembe néhány évvel ezelőtt, a Zsigmondkori Oklevéltár XIII., 1426. évi forrásokat tartalmazó kötetének készítése közben.⁴⁷ Mivel az egyes hónapok anyagának feldolgozása során újabb és újabb, a végakaratra vonatkozó diplomák bukkantak elő az Országos Levéltár Diplomatikai Fényképgyűjteményéből, úgy láttam, hogy ezeket önálló tanulmány formájában lenne érdemes feldolgozni, így az iratokból csak kivonatokat készítettem az Oklevéltár számára. Erről győzött meg az is, hogy a forráscsoport jól körülhatárolható, ugyanis az 1427. évi oklevelés anyag regisztrálása során újabb, a végrendeletre vonatkozó forrásokat már nem találtam.

Mielőtt az oklevélcsoport ismertetésére rátérnék, előljáróban még ezek fennmaradásáról kell szólnom néhány szót. A végrendelet és az ezzel kapcsolatos iratok mindegyike csak egykorú másolatban van meg, és annyi a fotók alapján is megállapítható, hogy a kópiákat egyazon, minden bizonnyal itáliai írnok készítette. A fondon belül a másolatok részint sorrendben követik egymást, részint közéjük ékelődik Andrea unokatestvérének, a szintén 1426 januárjában elhunyt Matteo Scholarinak a végrendelete, valamint az annak végrehajtásával kapcsolatos iratok. Ezek a dokumentumok is csak korabeli kópiákban vannak meg, másolójuk pedig ugyanaz a személy volt, aki az elhunyt püspök testamentumát és az azzal kapcsolatos irategyüttest papírra vetette. Elsősorban ezen kiadatlan források alapján fogom ismertetni azt a komplikált hitelesítési processzust, amely a főpap végrendeletének életbelépését és végrehajtását megelőzte. Először a főpapi végakarati szerkezeti és tartalmi felépítését mutatom be.

A püspök testamentuma első felében először arról rendelkezett, hogy testét a váradi székesegyházban temessék el, és föléje egy oltárt emeljenek, majd firenzei rokonainak és barátainak tett különböző

---

47 Az iratcsoport élén áll V. Márton pápa 1419. szept. 15-én kiadott — eddig ismeretlen — oklevele, amelyben a püspöknek engedélyezte a szabad végrendeletet, lásd Függelék 1. sz.

pénzadományokat. Végezetül általános örököséként unokatestvérét: Filippo Scolari-t vagy ahogyan Magyarországon nevezték, Ozorai Pipót⁴⁸ — Zsigmond király egyik legfőbb magyarországi bizalmasát⁴⁹ — nevezte meg, és meghagyta neki, hogy a ráhagyott vagyonból a Firenze melletti, Vecchio Maggio nevű birtokán építsen egy kolostort a kamalduli szerzetesek számára. Emellett őt bízta meg végrendelete végrehajtásával is.⁵⁰ A testamentum második felében pedig különböző adományokat tett a váradi püspökség területén lévő egyházi intézményeknek. A szöveg szabályosan, egyes szám első személyben, és a kiállítás dátumának: 1426. január 14-ének a megadásával kezdődik. Szintén szabályos a szöveg lezárása: ebben Andrea Scolari elismerte, hogy végakarata hiteles, amelyet saját aláírásával és kézjeggyel is megerősített. Ezt követi a végrendelet hét, kivétel nélkül olasz származású tanújának záradéka, akik a testamentumot mint tanúk látták el aláírásaikkal, valamint a végrendeletet pecsétjeikkel is megerősítették. Mindezen hitelesítések ellenére a végrendelet még távol volt attól, hogy hatályba léphessen.

A püspöki végakarattal előbbi tartalmi ismertetéséből látható, hogy Andrea Scolari vagyonának egy részét Itáliában élő rokonaira, míg másik részét magyarországi egyházi intézményekre hagyta, minderről pedig egyazon végrendeleten belül rendelkezett. Éppen ez okozta a bonyodalmat. Az iratot ugyanis úgy kellett kiállítani, hogy azt elfogadják egyrészt a firenzei hatóságok, másrészt a magyarországi bíróságok. Mindezt a konkrétumok nyelvére lefordítva: az eddig tárgyalt végrendeletet, amelyet a püspök és a tanúk pecsétjével erősítettek meg, minden bizonnyal hiteles iratnak fogadták volna

---

48 Ugyan a hazai forrásanyagban és a szakirodalom legnagyobb részében az „Ozorai Pipo” névalak szerepel, magam ebben a tanulmányomban az olasz névfórmát használom, akárcsak rokonai, a külön magyar névalakkal nem rendelkező Scolariak esetében.

49 *Engel Pál*: Ozorai Pipo. In: *Ozorai Pipo emlékezete*. Szerk. Vadas Ferenc. (Múzeumi Füzetek). Szekszárd 1987. 53–88.

50 *Balogh J.*: Andrea Scolari i. m. (passim), *Gizella Németh Pápa – Adriano Pápa*: Ozorai Pipo. A győzelmes törökverő és a reneszánsz előfutára. Budapest 2017. 141.

el a hazai szentszékek,⁵¹ ám valószínűsíthető, hogy Firenzében, ahol egész Itáliához hasonlóan a végrendeletek többségét közjegyzők hitelesítették, probléma támadt volna a végrehajtáskor. E problémák áthidalására — az oklevelekből kiolvashatóan — Andrea Scolari a következő eljárást látta követhetőnek.

Szó esett már róla, hogy a január 14-én kelt végrendeletet szövegét a püspök mellett hét tanú írta alá, és az iratot mindannyian ellátták pecsétjükkel is.⁵² Két nappal későbbi, január 16-i kelettel maradt fenn Perényi Tamás császári közjegyző oklevele arról, hogy a püspök felmutatta neki a saját, valamint a hét tanú aláírásával és pecsétjével ellátott végrendeletet, és megbízta, hogy abból az említett tanúk jelenlétében készítsen közokiratot (*instrumentum publicum*).⁵³ Ebből magam arra következtettem, hogy a közjegyző saját kiadványába foglaltan átírta a testamentumot, majd azt közjegyzői jegyével és az ahhoz tartozó szokásos záradékkal hitelesítette.⁵⁴ Ezt egyébként Perényi Tamásnak egy feltehetően Váradon⁵⁵

---

51 Ugyan a főpapi pecséteket Werbőczy Hármaskönyve nem nevezi autentikusnak (II. rész, 13. cím), itt legfeljebb arról lehet szó, hogy azok érvényét nem fogadta el minden bírói fórum. Aligha kételkedhetünk azonban abban, hogy a főpapi pecséttel ellátott végrendeletet a hazai szentszékek ne fogadták volna el hitelesnek. Már a Werbőczy-féle kodifikáció megjelenése után, 1524-ben kelt Várday-féle végrendeletek közül az egyik püspök és a tanúk, míg a másik csak a püspök gyűrűpecsétjével lett hitelesítve. Külön közjegyzői oklevélről nem tudunk, lásd *Bunyitay V.*: Gyulafehérvári székesegyház i. m. 32., *C. Tóth N.*: Várdai Ferenc i. m. 87–89. — A 14. század elején az erdélyi káptalan és az erdélyi szász plébánosok közti perben (lásd 19. sz. jegyz.) Gentilis jegyzője, Mevanea-i Vagnolus hazai szokásjogról készített feljegyzésében az áll, hogy a főpapok saját pecsétjei mind az egyházi, mind a világi bíróságok előtt érvényesek, lásd *Csukovits E.*: Egyházi és világi oklevelek i. m. 128.

52 Párhuzamként említendő, tanúnévsorral és azok pecsétjével ellátott végrendelet a Várday-féle, 1524. okt. 24-én kelt okirat, lásd *Bunyitay V.*: Gyulafehérvári székesegyház i. m. 32. (az első aláírás egy pápai közjegyzőé, a dokumentum azonban nem közjegyzői oklevélbe foglalt kiadvány).

53 Függelék, 2. sz.

54 Ilyen közjegyzői kiadványba foglalt főpapi végrendelet Geréb Lászlóé, lásd Erdújhelyi M.: Kalocsai érsekség i. m. 105.

55 Függelék 6. sz. A kelethellyel kapcsolatos probléma kifejtését lásd az 61. sz. jegyz-ben.

kelt kiadványával tényszerűen is alá lehet támasztani, abban ugyanis az áll, hogy a 1426. január 16-án adta ki vagy legalábbis készítette el (*publicato*) a végrendeletet, ez pedig csakis a már említett *instrumentum publicum*ra vonatkozhat. Ez alapján annyit állapíthatnánk meg, hogy a végrendelet eddig ismert eredeti, január 14-én kelt, pecsétekkel ellátott példánya mellett egy két nappal később leírt példány is létezett, amelyet viszont közjegyző hitelesített, feltehetően azzal a céllal, hogy a firenzei hatóságok előtt is autentikusnak számítsa.

Ezzel az egész logikusnak tűnő elképzeléssel azonban valami zavar van. Az, hogy az eredeti dokumentumok nem maradtak fenn, és csak a Firenzében őrzött másolati aktákra támaszkodhatunk, nem könnyíti meg az események rekonstrukcióját. A végrendelet-másolat szövegében január 14-i dátum áll, ezt követően másolták le Perényi Tamás már említett január 16-i kiadmányát. Alaposabban megvizsgálva azonban kiderül, hogy ez az oklevél nem szabályos közjegyzői kiadvány, a zárórésze és maga a záradék is hiányzik. Inkább lehetne a végrendelet közjegyzői átiratának a bevezetője. Ez még mindig azt igazolná, hogy Perényi Tamás ezt írta az általa átirat testamentum elejére, a firenzei másoló azonban ezt „leválasztotta” a lényegi részről, és csupán kiegészítésként másolta le. Annak ellenében azonban, hogy valóban létezett két különbözőképpen hitelesített kiadvány, két, egymást kiegészítő, megfontolandó érv hozható fel. Az egyik, hogy már maga Perényi Tamás arról írt, hogy magát a pecsétes végrendeletet hozták eléje. A másik pedig, hogy erről a pecsétes végrendeletről utóbb úgy írtak, hogy *zárt alakban* volt kiállítva, annak zárlatán éppen Perényi közjegyző jegyével.⁵⁶ Ezt tudván, számomra az tűnik a legvalószínűbbnek, hogy a *notarius* a már említett január 16-i, nem szokványos oklevél-formuláját valójában a már lepecsételt, lezárt végrendelet külső oldalára jegyeshette rá, majd látta el a később megemlített közjegyzői *signumával*.⁵⁷ Az elképzelés ellen semmi nem szól, ugyanakkor így nem

---

56 Lásd Függelék 7. sz.

57 Egy másik elképzelhető lehetőség, hogy amikor jan. 16-én a közjegyző a végrendeletet megkapta és a püspök kérésének megfelelően közjegyzői oklevéllel

kényszerülünk arra, hogy kétféle testamentumot feltételezzünk, amelyek közül azonban a közjegyzői változatot később soha meg sem említették. Az eredeti ötletem azon alapult, hogy a közjegyzői végrendeletre a firenzei hatóságok miatt lehetett szükség. Mivel azonban a másolatok alapján Firenzébe is a január 14-i, pecsétes végrendelet szövege jutott el valamilyen formában, egy különálló közjegyzői végrendelet léte ebből a szempontból is valószínűtlen. Más jellegű hitelesítési processusra volt szükség ahhoz, hogy a végakarát rendelkezései Italiában is jogerőssé váljanak.

Amint a püspök január 18-án elhunyt, vagy a végrendeletben általános örökösként megnevezett Filippo Scolari, vagy még inkább a váradi „itáliai kör” tagjai, akik közül annak tanúi is kikerültek, hozzáláttak a végakarát végrehajtásához. Már a legelső intézkedésük azzal függött össze, hogy biztosítsák, az iratot Firenzében is autentikusnak fogadják el. Január 24-én a váradi káptalan egy olyan oklevelet állított ki, amelynek tudtommal sem tartalmát, sem formáját illetően nem ismert párhuzama a középkori hiteleshelyi kiadványok között.⁵⁸ A rövid szöveg arról szól, hogy a káptalan testülete igazolja, hogy a végrendeletet hitelesítő Perényi Tamás legálisan működő közjegyző. Miért lehetett erre szükség? A *notarius publicus*ok nyilvánvalóan rendelkeztek annak tanúsítványával, hogy hivatalosan működnek — ez valójában a kinevező oklevelük lehetett. Arra azonban a végrehajtók bizonyára számítottak, hogy

---

formálta, az még nem volt lezárva. (Ez esetben a tanúk már említett pecsétjei sem a zárlaton, hanem nyilvánvalóan a szöveg alatt voltak.) A notarius a püspöki kérésről tanuskodó sorait talán a szöveg végére írta le, majd látta el a signumával. Ezt követően zárhatták le az oklevelet, majd Perényi a külső oldalt is ellátta a signumával. Ezt az ötletemet azonban kevésbé tartom valószínűnek.

58 Lásd Függelék 5. sz. — Ugyanezen a napon a káptalan a püspök közeli rokona, a szintén január elején végrendelező (1426. jan. 13.: Zsigmondkori Oklevéltár I–XIII. [1387–1426] Összeállította Mályusz Elemér, Borsa Iván, C. Tóth Norbert, Neumann Tibor, Lakatos Bálint, Mikó Gábor. [A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 1., 3–4., 22., 25., 27., 32., 37., 39, 41., 43., 49., 52. és 55.] Budapest 1951–2017. [a továbbiakban: ZsO] XIII. 35. sz.) Matteo Scolari testamentumát hitelesítő Pankotai János közjegyző legalitását a fentivel szó szerint megegyező oklevélben igazolta, lásd Függelék 4. sz.

Perényi Tamás ebben az egy ügyben aligha fog Firenzébe utazni, hogy bemutassa közjegyzői engedélyét. Bár hiteleshelyi rendszer Itáliában nem működött, a káptalan tanúsítványát elegendőnek vélték. Mégis, egy ezzel bizonyára összefüggő formai jellemző is kiemeli az oklevelet a többi hiteleshelyi kiadvány sorából, az irat ugyanis nem a szokványos intitulációval kezdődik, hanem maga a káptalan öntötte közjegyzői oklevél formájába, modern szóval élve, egyfajta hibrid oklevelet létrehozva.

A végrehajtással és hitelesítéssel kapcsolatos oklevelek sora három olyan kiadvánnyal folytatódik, amelyek egytől-egyig március 7-én keltek. A bennük leírt események azonban legvalószínűbben a január közepétől március elejéig lejátszódó eseményeket összegzik. Elsőként az általános örökös, Filippo Scolari nyilatkozott hivatalosan arról, hogy vállalja a testamentum végrehajtását, amelyről Perényi Tamás közjegyző külön okiratot is kiállított.⁵⁹ Ám Filippo nem sokkal ezután ismét maga elé hívta a közjegyzőt, és arról is nyilatkozatot tett, hogy mivel ő állandóan a Magyar Királyság ügyeivel van elfoglalva, ezért személyesen nem tudja ellenőrizni a végrendeletben foglaltak végrehajtását. Maga helyett két ügyvédet nevezett meg, akik Andrea Scolari végrendeletével kapcsolatban a nevében bárhol, de mindenekelőtt Firenzében eljárhattak.⁶⁰ Minderre talán még Váradon sor került.⁶¹

Március elején aztán, tehát körülbelül másfél hónappal a püspök elhunytát követően Budán gyűltek össze mindazok, akik a testamentum kiállításában részt vettek. Ott volt Perényi Tamás közjegyző, ott voltak a végrendeletet lepecsételő tanúk, valamint ott volt Filippo Scolari is. Feltehetően Filippo ügyvédei már valamivel korábban felkeresték a piacenzai származású Matteo Vicedominin,

---

59 Függelék 8. sz.

60 Függelék 6. sz.

61 A végrehajtás vállalásáról szóló oklevél — a másolatok szerint — márc. 7-én kelt Budán, míg az ezt kiegészítő ügyvédvalló diploma ugyancsak márc. 7-én, Váradon. Mindkettő Perényi Tamás kiadványa. Megkockáztatható a feltevés, hogy nem kiállításukra került sor ekkor, hanem Filippo kérésére a végrendelet kihirdetését követően (lásd alább), a hitelesítő iratokat a közjegyző — talán az egységesség kedvéért — még egyszer kiadta.

az esztergomi érsek vikáriusát, bírói helyettesét. Személyében a korabeli Magyarország egyik legjobban képzett, kánonjogászáról volt szó, aki Zsigmond király kíséretében hosszabb időt töltött a konstanzi zsinaton, nem mellesleg pedig egy rövidebb megszakítással már negyedszázada vezette az esztergomi érseki szentszéket.⁶² Az ügyvédek tehát a legmagasabb rangú hazai egyházi bírósághoz fordultak. Arra kérték a vikáriust, hogy a végrendeletet nyitassa fel, vizsgálja meg, majd hirdesse ki és tegye hivatalosan is érvényessé. A vikárius előbb egyenként minden tanút maga elé idézett, aki a püspök végrendelezésekor jelen volt, és megvizsgálta, hogy valóban az ő pecsétjükkel és aláírásukkal lett-e megerősítve a végrendelet. Ezt követően maga elé hívta Perényi Tamás közjegyzőt is, akinek arra kellett megesküdnie, hogy valóban az ő *signuma* látható az oklevélen. Miután mindez megtörtént, a vikárius saját közjegyzője, Conradivillai Konrád jelenlétében felnyitatta a végrendeletet, majd „a törvényben meghatározott időn keresztül” (ennek pontos tartamáról sajnos nem számol be az oklevél) várt, hogy valaki tiltakozik-e a testamentum kihirdetése ellen. Andrea Scolari végrendeletével szemben azonban senki nem nyújtott be óvást, így a vikárius azt hivatalosan érvényesnek nyilvánította, majd utasította közjegyzőjét, hogy minderről készítsen hivatalos jegyzőkönyvet.

A procedura ezzel azonban még nem ért véget. Azzal ugyanis, hogy a végrendeletet felnyitották, vagyis zárópecsétjeit feltörték, azt többé nem lehetett hiteles dokumentumként felhasználni. Ezért az esztergomi vikárius azt is elrendelte, hogy az immár hivatalossá tett és kihirdetett végrendeletet állítsák ki újból hiteles formában. Voltaképpen annyi történt, hogy lemásolták a feltört végrendelet szövegét, ám eléje egy bevezetőt is készítettek, amelyben minden bizonnyal leírták mindazt a folyamatot, amit eddig ismertettem. Minderre a vikárius az esztergomi érsekség legrangosabb jegyzőjét,

---

62 Vicedomini Andrea Scolarit egyébként régről ismerte, hiszen annak rövid (1407–1409) zágrábi püspöksége idején *vicarius in spiritalibus*a volt. Itáliai származású révén nyilvánvalóan tisztában volt az ott bevetett okelvélhitelesítő eljárásokkal is. Életútját, azon belül is különösképp magyarországi pályafutását lásd C. Tóth N. – Lakatos B. – Mikó G.: Pozsonyi vizsály i. m. 224–221.

az esztergomi érsek személyes írnokát, Báznai Jánost kérte fel, aki az okiratot 1426. március 14-ére elkészítette, és hitelesítő záradékával is ellátta. Emellett — ez természetesen a püspöki végrendelet nagy fontosságával magyarázandó — a vikárius két további esztergomi közjegyzőt is megbízott azzal, hogy a kész szöveget ellenőrizzék és záradékukkal lássák el. Sajnos ez a kiadvány nem maradt fenn, de megszületésének körülményeiről aránylag részletesen szól az esztergomi káptalan egy május 8-án kelt oklevele.

Ez az okirat Filippo Scolari kérésére készült, hasonló céllal, mint a váradi káptalan már bemutatott januári kiadványai. Ekkora, mint szó esett róla, már elkészült a három közjegyző által is hitelesített végrendelet-átírás. Ám úgy tűnik, ezzel kapcsolatban is felmerült, hogy miként lehet Firenzében is elismertetni hiteles dokumentumként. Ezért kérvényezte az esztergomi káptalannál, hogy egyrészt a kihirdetett végrendeletet oklevélbe formáló érseki írnok-közjegyzőről, másrészt az azt ellenőrző és aláíró két *notarius publicus*ról is tanúsítsák, hogy legálisan működtek közre az okirat kiállításakor. A kérésnek a káptalan eleget is tett, és az igazoló oklevelet autentikus függőpecsétjével megerősítve kiadta. Az egyetlen különbség a váradi káptalan diplomájához képest, hogy az esztergomiak a többi oklevelüknél is használt *intitulatió*t és *confirmatió*t alkalmazták, és a diplomát nem formálták közjegyzői kiadvány alakjába.

Miután a végrendeletet hivatalosan is kihirdették, Filippo Scolarinak pedig birtokában volt az összes, ehhez kapcsolódó hitelesítő irat, ügyvédei minden bizonnyal Firenzébe utaztak,⁶³ és hozzáláttak a testamentum vonatkozó rendelkezéseinek érvényesítéséhez. Ennek lefolyásáról sajnos semmit nem tudunk. Megtörténtét azonban két tényező is bizonyítja. Egyfelől maguk a tanulmányban bemutatott oklevelek. Szó esett már róla, hogy az összes másolat egyetlen scriptor munkája. Amennyiben magát az írást is tanulmányozzuk,

---

63 Két, még talán Váradon megnevezett ügyvédje — a firenzei Simon Montebono és a pratói Tommaso Melanesi — mellé Pisai Antal és Carpulumi János pápai és császári közjegyzők előtt Tatán, máj. 12-én egy harmadik ügyvédet is kinevezett a firenzei Rinaldo degli Albizi lovag (miles) személyében. Az ügyvédvalló oklevél kivonatát lásd ZsO XIII. 568. sz.

megállapíthatjuk, hogy az írnok kétségkívül itáliai származású volt. Ennek folytán számomra az tűnik a legvalószínűbbnek, hogy a másolatok eleve Firenzében készültek. Mégpedig legvalószínűbben akkor, amikor a Magyarországon kijelölt ügyvédek a testamentum végrehajtásán munkálkodtak, ekkor ugyanis nyilvánvalóan Firenzébe is magukkal vitték a hiteles iratokat. Azokat a város tanácsa lemásoltatta, hiszen az eredeti iratokat nem tarthatták meg, azokat az ügyvédeknek vissza kellett juttatniuk Filippo Scolarihoz. Míg azonban az eredeti oklevelek Magyarországon később elkallódtak vagy elpusztultak, addig a firenzei másolatok szerencsés módon hiánytalanul fennmaradtak. A másik bizonyítékot pedig Andrea Scolari rokonának, Lorenzo Scolarinak Zsigmond királyhoz valamikor az 1426. év második felében intézett kérvénye szolgáltatja, amelyben az uralkodót, mint római királyt kérte, hogy a püspöki végrendelet rá vonatkozó rendelkezéseit erősítse meg.⁶⁴

Lorenzo kérvényével és annak uralkodói megerősítésével véget ér a végrendelet hitelesítésére vonatkozó források sora. Zárásképpen arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy Andrea Scolari testamentuma, de még inkább a hozzá kapcsolódó, az előbbieken részletesen tárgyalt oklevelek két szempontból is egyedülállóak. Noha, mint láttuk, jó néhány főpapi végakarat szövege fennmaradt a középkori Magyarországról, ezek minden esetben csak maguk a rendelkezések. Esetünkben viszont mondhatni lépésről lépésre követni tudjuk, hogy Zsigmond király korában a pusztá végrendelkezést később milyen hitelességi vizsgálatoknak vetették alá, mielőtt hivatalosan érvényesnek és végrehajthatónak nyilvánították, majd kihirdették volna. Másrészt, mint már jeleztem, a püspök testamentuma mind a korabeli magyar, mind pedig a korabeli itáliai jogszokásoknak egyaránt meg kellett feleljen. Az ezt szolgáló többszörös hitelesítés során keletkezett, eddig kiadatlan oklevelek pedig unikális információkkal szolgálnak a ma már könyvtárnyi irodalommal rendelkező hiteleshelyek és a hazai közjegyzőség viszonyáról.

---

64 Függelék 10. sz. — A történeti kontextust lásd *Papo, G. N. – Papo, A.: Ozorai Pipo* i. m. 141.

FÜGGELÉK

1.

V. Márton pápa András váradi püspöknek — kérvényének megfelelően¹ — engedélyezi a szabad végrendelkezést. Firenze, 1419. szept. 15.

Archivio di Stato di Firenze, Badia Fiorentina 15. 287r-v – DF 289 064.

/Copia/

Martinus episcopus servus servorum dei venerabili (in) C(hristo) fratri Andree episcopo Waradiensi salutem et apostolicam benedictionem. Quia presentis vite conductio statum habet instabilem et ea, que visibilem habent essentiam, tendunt visibiliter ad non esse, tum hoc salubri meditatione premeditans diem tue peregrinationis extremum dispositione testamentaria desideras prevenire. Nos itaque tuis in hac parte supplicationibus inclinati, ut bonis tuis undecumque non per ecclesiam seu ecclesias tibi commissis, alias tamen licite acquisitis, que ad te pertinere omni modo dinnoscuntur(!), libere testari valeas, ac de bonis mobilibus ecclesiasticis tue dispositioni sive administrationi commissis, que tamen non fuerint altaris seu altarium ecclesiarum tibi commissarum in misterio^a seu alicui speciali earundem ecclesiarum divino cultui seu usui deputatis necnon de quibuscumque bonis mobilibus a te per ecclesiam seu ecclesias licite acquisitis pro decentibus et honestis expensis tui funeris, et pro remuneratione illorum, qui tibi viventi serviverint sive sint consanguinei sive alii iuxta servitii meritum moderate tamen disponere et erogare et alios in pios ac licitos usus convertere possis, prius tamen de omnibus predictis bonis ere alieno et hiis, que pro reparandis domibus seu hedificiis consistentibus in locis ecclesiarum vel beneficiorum tuorum, culpa vel negligentia tua seu tuorum procuratorum destructis seu deterioratis nec non restaurando aliis iuribus earundem ecclesiarum vel beneficiorum deperditis ex culpa vel negligentia supradictis fuerint oportuna deductis plenam et liberam fraternitati tue auctoritate presentium concedimus facultatem. Volumus autem, ut in eorundem ecclesiasticorum dispositione bonorum iuxta quantitatem^b residui erga ecclesias, a quibus eadem percepisti, te liberalem exhibeas, prout conscientia tibi dictaverit et anime

tue saluti videris expedire. Datum Florentie, XV. Septembris, pontificatus nostri anno secundo.

^a A másolatban: *ministerio* ^b A másolatban: *iusta quantitatis*.

¹ Vö. ZsO VI. 1863. és 2214. sz.

2.

Andrea Scolari váradi püspök végrendelete. Várad, 1426. jan. 14.

Archivio di Stato di Firenze, Badia Fiorentina 15. 287v–291r – DF 289064.

Teljes szövegű közlés:⁶⁵ *Balogh Jolán*: Andrea Scolari váradi püspök mecenási tevékenyege. Archeológiai Értesítő 40. (1923–1926) 185–188. – Magyar nyelvű kivonat: *Fraknói Vilmos*: Flórenczi András váradi püspök végrendelete (1426). In: Pluszky Ferencznek ötvenéves írói jubileumára. 1834–1884. Szerk. Nyáry Jenő et. al. Budapest 1884. 120–122. – Reg.: ZsO XIII. 42. sz.

3.

Perényi Tamás közjegyző tanúsítja, hogy Andrea Scolari megbízta, hogy a felsorolt tanúk jelenlétében végrendeletéből készítsen közjegyzői okiratot. Várad, 1426. jan. 16.

Archivio di Stato di Firenze, Badia Fiorentina 15. 291v – DF 289065. – Reg.: ZsO XIII. 51. sz.

/Copia/

In Christi nomine. Amen. Pateat universis et singulis evidenter, quod anno domini millesimo quadringentesimo vigesimo sexto, indictione quarta, die vero sextadecima mensis Januarii, hora sextarum vel quasi,

---

⁶⁵ Az in extenso-közlés okán az oklevél szövegének újbóli kiadásától eltekintettem.

pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini domini Martini, divina providentia pape^a quinti anno nono.

Ego, Thomas notarius publicus presens constitutus in presentia reverendi in Christo patris et domini domini Andree, Dei et apostolice sedis gratia episcopi ecclesie Varadiensis, in lecto egritudinis decumbentis, vidisse dictum dominum Andream episcopum tenentem in manu istud presens instrumentum, in quo, dixit et asseruit contineri et comprehendi suum proprium testamentum atque ultimam voluntatem subscriptum et sigillatum primo manu et sigillo dicti domini Andree episcopi, et deinde manibus et sigillis septem testium infrascriptorum, et ad fidem et testimonium, quod istud esset et est suum verum testamentum seu sua vera ultima voluntas, requirens me, notarium publicum infrascriptum idem dominus testator, ut de hoc publicum conficerem instrumentum in presentia testium infrascriptorum, videlicet magistro Ieronimo arthium et medicine doctore de sancto Miniathe, Simone olim domini Andree de Montebonis de Florentia, altero Simone de Melanensibus de Prato, magistro Alexandro domini Antonii de Florentia medico, Iohanne filio Andree de Lamberteschis de Florentia, Baldonaccio Catellini de Infangatis de Florentia et Petro Andree de Lamberteschis de Florentia, testibus ad hoc omnia vocatis et rogatis in testimonium veritatis.

^a A másolatban: *papa*.

4.

A váradai káptalan tanúsítja, hogy Pankotai János egri egyházmegyei klerikus legálisan működő közjegyző. [Várad], 1426. jan. 24.

Archivio di Stato di Firenze, Badia Fiorentina 15. 285v – DF 289062.
– Reg. ZsO XIII. 74. sz.

/Copia/

In Christi nomine Domini. Amen. Anno domini ab eiusdem incarnati millesimo quadringentesimo vigesimo sexto, indictione quarta, die vero vigesima quarta, mensis Ianuarii, pontificatus sanctissimi in Christo patris

et domini domini Martini divina providentia pape quinti, anno nono.

Nos capitulum ecclesie Varadiensis universis et singulis, ad quos presentes venerint, notum et fidem facimus, quod discretus vir Iohannes presbiter de Pankoth, Agryensis diocesis, quia de anno presenti est et iam per plures annos extitit publicus, auctentitus et legalis notarius, et eius instrumentis et scripturis publicis data fuit et datur plenissima fides tanquam scripturis et instrumentis publici notarii^a auctentici et legalis, et ad eum recurritur et recursi fuit tanquam ad legalem et publicum notarium, et sic talis ab omnibus eum cognoscentibus habetur et reputatur. In cuius rei fidem et testimonium presentes nostras literas confeci et nostri sigilli impressione muniri et sigillari fecimus. Datum die et mense, quibus supra.

^a A *notarii* szót tévedésből kétszer írták le.

5.

A váradi káptalan tanúsítja, hogy Perényi Tamás erdélyi egyházmegyei klerikus legálisan működő közjegyző. [Várad], 1426. jan. 24.

Archivio di Stato di Firenze, Badia Fiorentina 15. 295v – DF 289066.
– Reg.: ZsO XIII. 75. sz.

/Copia/

In Christi nomine. Amen. Anno Domini ab eiusdem incarnatione MCCCCXXVIo, indictione quarta, die vero vigesimaquarta mensis Ianuarii, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini domini Martini divina providentia pape quinti anno nono.

Nos capitulum ecclesie Varadiensis universis et singulis, ad quos presentes venerint, notum et fidem facimus, quod providus vir, Thomas Stefani de Peren, clericus coniugatus diocesis Transsilvanensis, qui est et iam per plures annos extitit publicus, auctenticus et legalis notarius, et eius instrumentis et scripturis publicis data fuit et datur plenissima fides tanquam scripturis et instrumentis notarii publici auctentici et legalis, et ad eum recurritur et recursum fuit tanquam ad legalem et publicum notarium, et sic talis ab omnibus cum cognoscentibus habetur et reputatur. In cuius

rei fidem et testimonium presentes nostras litteras confici et nostri sigilli impressione muniri et sigillari fecimus. Datum die et loco, quibus supra.

6.

Perényi István fia: Tamás erdélyi egyházmegyei klerikus és császári közjegyző előtt Filippo Scolari megnevezi ügyvédeit, akik Andrea Scolari végrendeletének végrehajtását a nevében lebonyolíthatják. Várad, 1426. márc. 7.

Archivio di Stato di Firenze, Badia Fiorentina 15. 292r–293r – DF 289066. – Reg.: ZsO XIII. 271. sz.

/Copia/

In nomine Domini. Amen. Ex hoc publico instrumento sit omnibus man[ifestum], quod anno Domini ab eius incarnatione MCCCCXXVIo, indictione quarta, pontificatus vero sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Martini divina providentia pape quinti anno nono, regnante serenissimo et invictissimo principe et domino nostro Sigismundo, Dei gratia Romanorum rege, semper augusto ac Ungarie, Boemie, Dalmatie, Croatiae etc. rege gloriosissimo, die vero septima mensis Martii, hora vesperorum vel quasi.

Magnificus et potens dominus dominus Filippus Stefani de Scholaribus de Florentia, comes Themesiensis etc., haeres, universalis executor et fidei commissarius relictus ex testamento et ultima voluntate bone memorie reverendi in Christo patris et domini domini Andree Filippi de Scholaribus de Florentia, Varadiensis episcopi, nuper defuncti, per ipsum dominum Andream episcopum condito, rogato, et publicato per me, Thomam Stefani de Peren, clericum coniugatum Transsilvanensis diocesis, publicum imperiali auctoritate notarium infrascriptum anno incarnatis Dominice MCCCCXXVIo, indictione quarta, die XVIa mensis Januarii, vel alio quocunque tempore seu die, habens ex forma et vigore dicti testamenti potestatem et facultatem exequendi dictis testamentis et contentis in eo, prout ex forma eiusdem testamenti et eius pagina latius apparet. Cum idem dominus comes Filippus occasione agendorum per eum in regno Hungarie impeditus sit, adeo, quod executionem dicti testamenti et comprehensorum

in eo iuxta voluntatem dicti olim domini episcopi personaliter facere et exercere non posset, omni iure, via, modo, forma et nomine, quibus magis et melius potuit, fecit, constituit, ordinavit et substituit et surrogavit suos et dicti testatoris et eius testamenti ac hereditatis predictae veros, legiptimos et indubitatos procuratores, actores, factores, executores, negotiorum gestores et certos nunptios speciales, et quicquid melius dici et nominari possint, nobiles et prudentes viros, Simonem domini Andree de Monte bonis, et Thomam Petri de Melanensibus de Prato de Florentia et quemlibet eorum in solidis et in totis. Ita tamen, quod occupantis conditio potior non existat, sed quod unus eorum inceperit alius prosequi valeat et finire, in omnibus et singulis litibus, causis, questionibus, controversiis et differentiis cuiuslibet criminalibus sive mixtis presentibus pendentibus et futuris, quam et quas dictus dominus constiens datis nominibus ad presens vel in futurum habet vel habiturus est vel esset quacunq[ue] ratione, occasione, iure, modo vel causa, semel et pluries et quotienscunq[ue] cum quacunq[ue] et seu quibuscunq[ue] personis loco communi collegiis, societatibus et seu universitatibus in quibuscunq[ue] mundi partibus tam in communita, comitatu et districtu Florentinorum, quam alibi eorum quibuscunq[ue] regiminibus, ducibus, rectoribus, dominis, offic[ialibus], magistratibus et aliis quacunq[ue] dignitate fungantibus, ubicunq[ue] sint vel reperiantur presentibus vel futuris, civibus vel forensibus, ecclesiasticis vel secularibus et etiam coram presentibus et futuris magnificis et potentibus dominis dominis prioribus artium et vexillifero iustitie populi et communis Florentie.

Acta sunt hec et facta in minori stuba episcopalis palatii, anno, indictione, mense, die et hora et pontificatu [quibus supra].

Et ego Thomas Stephani de Per(e)n, clericus coniugatus Transsilvanensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius, quia premissis omnibus et singulis dum sic, ut premittitur etc.

7.

Conradivillai Konrád boroszlói egyházmegyei klerikus és császári közjegyző kiadványa arról, hogy Vicedomini Máté esztergomi vikárius elrendelte Andrea Scolari püspök végrendeletének publikálását. Buda, 1426. márc. 7.

/Copia/

In nomine Domini. Amen. Anno, indictione, pontificatu, quibus supra, die vero iovis septima mensis Martii, hora tertiarum vel quasi, in mei, notarii publici testiumque infrascriptorum ad hoc vocatorum specialiter adhibitorum, rogatorum et requisitorum presentia personaliter constituti, providus vir, Simon domini Andree de Montebonis de Florentia procurator, ut asseruit, et nomine procuratorio magnifici viri domini Filippi de Scolaribus de Ozora, comitis Themesiensis, hanc paginam testamenti et ultimam voluntatem reverendissimi patris et domini domini Andree quondam episcopi Varadiensis, in ipso testamento specialiter nominati in se continenti, sigillatam et clausam, non viciatam, nec in aliqua sui parte suspectam, sed omni prorsus vitio et suspitione carentem coram venerabili et egregio viro domini Matheo de Vicedominis de Placentia, utriusque iuris doctore, ecclesie Strigoniensis vicario tanquam loci ordinario, exhibuit et produxit, petens omni, qua potuit, instantia, hoc presens testamentum iuxta modum, viam et formam iuris aperiri, auctenticari et publicari. Cuius petitioni dictus dominus Matheus doctor et vicarius ordine iuris primo condescendere volens, quoddam edictum citato ad valvas ecclesie beate Marie virginis, ut moris est, publicandum apponi decrevit, ut si quis huiusmodi testamenti publicationi et auctenticationi aliquid vellet opponere, termini competenti coram dicto domino Matheo vicario compareret, prout in huiusmodi publicatione instrumento per me, notarium infrascriptum subscripto plenius continetur. Demum, cum dicto termino adveniente nullus opponens compareret, decrevit idem dominus Matheus doctor et vicarius testes, qui dictum testamentum sigillaverunt et subscripserunt, citari, ut ad subscriptionem et sigilla sua recognoscenda comparerent. Qui quidem testes in presentia dicti domini Mathei vicarii omnes, preter Petrum de Lamberteschis, qui, ut asseruerunt, certis arduis negotiis prepeditus, necnon abesset, veram enim subscriptionem et sigilla sua mediante iuramentis recognoverant, deposuerunt nichilominus et eorum quilibet se vidisse dictum Petrum de Lamberteschis subscribentem et sigillantem presentem testamenti paginam, ac demum Thomas notarius subscriptus ibidem comparens prestito iuramento recognovit instrumentum

suprascriptum et signum manu sua fore scriptum, et quod vidisset prefatum Petrum de Lamberteschis dictam paginam subscribentem et sigillantem, quam ob rem sepedictus dominus Matheus doctor et vicarius auditis et visis depositionibus et recognitionibus huiusmodi coram eo factis tanquam loci ordinarius dicti presentis testamenti paginam aperiendam, publicandam et autenticandam decrevit et declaravit, mandans michi, notario publico infrascripto, quatenus in evidens testimonium premissorum unum vel plura publicum vel publica conficerem instrumentum seu instrumenta. Super quibus omnibus et singulis premissis Simon domini Andree procurator supradictus et nomine procuratorio, quo supra, sibi presens publicum instrumentum ad tergum pagine testamenti sepedicti fieri petiit et postulavit.

Acta sunt hec in oppido montis Budensis, Vesprimiensis diocesis, in domo habitationis supradicti domini Mathei de Vicedominis de Placentia doctoris et vicarii, que est domus doctoris^a ecclesie beate Marie Magdalene ac in stuba eiusdem domus, anno, indictione, die, mense, hora, pontificatu, quibus supra, serenissimo principe et domino domino Sigismundo Romanorum et Hungarie, Boemie, Dalmatie, Croatiae etc. rege gloriosissimo regnante, presentibus ibidem egregiis et discretis viris dominis Petropaulo etc.

Et ego Conradus Nicholai de Conradivilla Bratislaviensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius suprascriptis pagine exhibitis, requisitioni, citationi, promulgationi, depositioni, examinationi, publicationi, ceterisque omnibus et singulis premissis, dum sic, ut premittitur, coram supranominato domino Matheo de Vicedominis de Placentia doctore et vicario, et per ipsum agerentur et fierent, una cum prenominatis testibus presens interfui, eaque omnia et singula sic fieri, vidi et audivi, presensque publicum instrumentum etc.

^a Bizonytalan olvasat.

8.

Perényi Tamás erdélyi egyházmegyei klerikus és császári közjegyző tanúsítja, hogy Andrea Scolari püspök általános örököse: Filippo Scolari vállalja a végrendeletben foglaltak végrehajtását. Buda, 1426. márc. 7.

/Copia/

In nomine Domini. Amen. Ex hoc publico instrumento sit omnibus manifestum, quod anno domini ab eius nativitate millesimo quadringentesimo vigesimo sexto, indictione quarta, pontificatus vero sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Martini divina providentia pape quinti anno nono, regnante serenissimo et invictissimo principe et domino nostro domino Sigismundo Dei gratia Romanorum rege, semper augusto ac Hungarie, Boemie, Dalmatie, Croatiae etc. rege gloriosissimo, die vero septima mensis martii, hora vesperorum vel quasi.

Magnificus et potens dominus dominus Filippus Stefani de Scholaribus de Florantia, comes Themesyensis etc. haeres ex testamento bone memorie reverendi in Christo patris et domini domini Andree Filippi de Scholaribus de Florentia Varadiensis episcopi nuper defuncti, per ipsum dominum Andream episcopum condito, publicato et aperto auctoritate venerabilis viri domini Mathei de Vicedominis de Placentia, vicarii reverendi in Christo patris et domini domini Georgii, protunc archiepiscopi Strigoniensis et in presentia septem testium, prout in dicto publico latius continetur, anno incarnationis Dominice millesimo quadringentesimo vigesimo sexto, indictione quarta, die sextadecima mensis Januarii vel alio tempore quocunque seu die, coram me, Thomam notarium et testibus infrascriptis, sciens et a certo tenens hereditatis prefati domini Andree sibi ex forma dicti testamenti dilatam fore lucrosam et non dampnosam, ipsam hereditatem adivit et omne ex ea comodum et incomodum omni iure via modo et forma, quibus magis et melius potuit, sponte et libere, cum omni iuris integritate acceptavit, dicens, asserens et affirmans palam, publice et expresse, sic videlicet: „Volo esse huiusmodi bone memorie reverendi patris domini Andree de Scholaribus de Florentiis nuper defuncti et eius hereditatis sponte et libere cum omnibus et singulis rebus et bonis ac iuribus quibuscunque, ubicunque positus et sit[...],^a ipsa quoque bona et res omnes ac iura mobilia et immobilia, corporalia et incorporalia presentis et futuris ad ipsam hereditatem spectantia quomodocunque et qualitercunque ad ea ac omne ex ea comodum et incomodum sponte et libere accepto meque illis immisceo.” Et sic dixit, asseruit et protestatus

fuit. Super quibus omnibus et singulis idem magnificus dominus dominus comes Filippus requisivit me, Thomam notarium infrascriptum, hoc inde unum ac plura conficere instrumenta.

Acta fuerunt hec Bude, Vesprimiensis diocesis, in domo dicti magnifici domini comitis Filippi, videlicet in stuba minori ipsius domus, presentibus ibidem nobiles et prudentibus viris dominis Iohanne Andree de Lamb[erteschis] de Florentia, Ruperto Philippi de Muscinis etc.

Ego Thomas Stephani de Peren, clericus coniugatus Transsilvanensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius etc.

^a E helyütt a fotókópián körülbelül öt betű olvashatatlan.

9.

Az esztergomi káptalan Filippo Scolari kérésére igazolja, hogy az Andrea és Matteo Scolari végrendeleteinek kiállításában közreműködő Besztercabányai, más néven Szászfalvi Ferenc, Szemerédi Balázs, valamint Báznai János legálisan működő közjegyzők. [Esztergom], 1426. máj. 13.

Archivio di Stato di Firenze, Badia Fiorentina 15. 313v–314r – DF 289 071. – Reg.: ZsO XIII. 572. sz.

/Copia/

Nos capitulum ecclesie Strigoniensis notum facimus tenore presentium, quibus expedit, universis, quod nos pro parte viri magnifici domini Filippi de Scholaribus de [Florentia] alias Pipa dicti de Ozora, comitis Themiensis, fuimus debita cum instantia requisiti, quatenus causa communis iustitie, an circumspecti viri, videlicet Francischus Nicholai de Novazolio alias de Susfalu necnon Blaxius Michaelis de Zemorod clerici Strigoniensis ac Iohannes Petri de Basna Transilvanensis diocesis, qui exemplaverunt et auctenticaverunt quedam instrumenta inferius declaranda et specificanda, publici notarii, prout se in eisdem instrumentis scribunt et appellant veri et approbati ac tenti et reputati in officio eorum tabellionatus fuerint vel ne, nostras literas testimoniales eidem domino Filippo concedere dignemur iuris sui uberiolem ad [cautelam.] Que instrumenta sunt hec: primo,

exemplum sive transsumptum testamenti et ultime voluntatis quondam magnifici militis domini Mathei Stefani de Scholaribus de Florentia, publicati vero et confecti per discretum virum Iohannem Andree de Pankotha presbiterum Agriensis diocesis, publicum imperiali auctoritate notarium, in anno domini MCCCCXXVIo, indictione quarta, die vero X[-], mensis Ianuarii, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini domini Martini divina providentia pape quinti, anno nono, Varadini, in palatio episcopali, loci eiusdem confecti, et demum Strigonii cum decreto venerabilis viri domini Mathei de Vicedominis de Placentia, utriusque juris doctoris, lectoris canonici et vicarii ecclesie nostre tanquam loci ordinarii autentificati vero per prefatum Blasium notarium, et subscripti per prefatos Iohannem de Basna et Franciscum et collationatum, anno, indictione et pontificatu quibus supra, die vero XIII mensis Martii, in portu ecclesie Strigoniensis.

Aliud vero instrumentum sive exemplum est instrumenti seu cuiusdam codicilli testamenti et ultime voluntatis prefati domini Mathei publicati et confecti per dictum Iohannem de Pankotha notarium, anno, die, mensis, pontificatu et loco quibus supra, et autentificatum similiter per prefatum Blaxium, et subscriptum et collationatum per Iohannem et Franciscum notarios coram dicto domino Matheo, anno, die, mensis, pontificatu et loco similiter ut supra.

Tertium vero instrumentum est exemplum cuiusdam testamenti, in scriptis conditi per reverendum in Christo patrem dominum Andream de Scholaribus de Florentia, episcopum Varadiensem, anno, indictione et pontificatu quibus supra, XIIIa mensis Ianuarii, conditi, publicati et aperti per prefatum dominum Matheum vicarium tanquam loci ordinarium Bude, Vesprimiensis diocesis, iurisdictione vero spiritualis Strigoniensis, coram discreto viro Conrado Nicholai de Conradivilla Bratislaviensis diocesis, publici imperiali auctoritate notario, anno, indictione et pontificatu, quibus supra, diebus et mense, ut in eodem continetur, auctenticatum vero Strigonii per prefatum Iohannem Petri de Basna, et per dictos Franciscum et Blaxium subscriptos et collationatum die prefate XIII mensis Martii, anno, indictione et pontificatu similiter quibus supra.

Nos igitur considerantes huiusmodi requisitione fore iustam ac consonam rationi, prefatos Franchiscum, qui est concanonicus noster et alias stetit, ut notarius in sede vicariatus Strigoniensis, ac Blaxium Michaelis

de Zemorod, qui est de presenti notarius in eadem sede, cognovimus esse imperiali, prefatum vero Iohannem de Basna, qui est scriba domini nostri archiepiscopi, et qui coram nobis et ad nostrum situm confecit instrumenta apostlica et imperiali auctoritatibus, notarios citatos et pro notariis publicis legalibus et auctenticis habitos, tractatos et reputatos, ac haberi, tractari consueverunt et reputari, instrumenta, scripturas et iura publica publice confecerunt et conficiunt et ad eorum fidem publice recurritur, instrumentis et scripturis per [eosdem] confectis data et adhibita fuit, darique et adhiberi consuevit in iudicio et extra, publica et profecta atque plena fides. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium premissorum presentes litteras nostras sigilli nostri minoris et auctentici munimine roboratas inpendenti prefato domino Filippo duximus concedendas. Datum in festo beati Iohannis apostoli et evangeliste ante Portam Latinam, anno Domini MCCCCXXVIo supradicto.

10.

Zsigmond a firenzei Lorenzo Scolari és testvérei kérésére római királyként általánosságban megerősíti Andrea és Matteo Scolari végrendeleteit, amelyekben a végrendelezők a kérelmezőkre különböző, Firenzében fekvő javakat hagytak. Brassó, 1426. dec. 31.

Archivio di Stato di Firenze, Archivio diplomatico, Prov. Badia Fiorentina 5. – DF 288339.

Teljes szövegű közlés:⁶⁶ 1) *Wenzel Gusztáv*: Okmánytár Ozorai Pipó történetéhez. 4. közlemény. Történelmi Tár 1884. 618–620., hibás 1427. évi dátummal; 2) Oklevelek Temesvármegye és Temesvárváros történetéhez. (Másolta és gyűjtötte Pesty Frigyes, közzéteszi Ortway Tivadar.) I. 1183–1430. Pozsony 1896. 602., az oklevélben tévesen szereplő 1427. évi dátum 1426-ra való korrigálásával. – Reg.: ZsO XIII. 1504. sz. (A másolati példányok és közlések felsorolásával).

---

66 A két in extenso-közlés okán az oklevél szövegének újbóli kiadásától eltekintettem.